

Raportowanie informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń w Polsce

MARZANNA LAMENT *

Streszczenie

Celem artykułu jest wskazanie przyczyn ujawnień niefinansowych oraz prezentacja wniosków z oceny stopnia i zasad raportowania z tego obszaru w aspekcie obowiązującej w tym zakresie praktyki w zakładach ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego. W artykule poddano analizie piśmiennictwo naukowe oraz obowiązujące regulacje prawne, a także zastosowano metodę wnioskowania dedukcyjnego i indukcyjnego, analizę zawartości (treści) raportów niefinansowych oraz własne obserwacje. W pierwszej części artykułu dokonano przeglądu literatury przedmiotu, dotyczącej przyczyn raportowania niefinansowego. W drugiej części opisano specyfikę funkcjonowania zakładów ubezpieczeń jako podmiotów zaufania publicznego i jej wpływ na system zarządzania zakładem ubezpieczeń oraz raportowanie niefinansowe. W trzeciej części zbadano stopień raportowania niefinansowego w zakładach ubezpieczeń, a także cechy jakościowe raportów niefinansowych. Badaniem zostały objęte raporty niefinansowe sporządzone w latach 2001–2015 przez zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w Polsce według stanu na 31.12.2015 r. Ocenie poddano raporty zgłoszone do GRI jako raporty z Polski oraz raporty jednostek dominujących. Stwierdzono, że zasadniczą przyczyną raportowania niefinansowego są względy wizerunkowe. 48,2% zakładów ubezpieczeń raportowało, pomimo że w badanym okresie nie występował taki obowiązek. W zasobach literatury naukowej nie znaleziono wyników badań przeprowadzonych na podobnej próbie badawczej.

Słowa kluczowe: raportowanie niefinansowe, sprawozdawczość finansowa, zakłady ubezpieczeń.

Abstract

Reporting non-financial information by insurance companies in Poland

This paper aims to show causes of non-financial reporting and to present conclusions from an evaluation of the extent and principles of this area of reporting with regard to the prevailing practice of companies in the Polish insurance market. The paper reviews literature of the subject and applicable regulations and uses the methods of deduction and induction, analysis of the contents of non-financial reports and the author's own observations. The initial part is a review of relevant literature concerning causes of non-financial reporting. The second section describes the unique nature of insurance companies as public trust organisations and its effects on management systems of insurers and qualitative characteristics of non-financial reports. Non-financial reports have been examined that were drafted in 2001–2015 by insurance companies operating in Poland as of 31 December 2015. Reports submitted to the GRI as reports from Poland and reports of parent entities have been studied. Image considerations have been found to be the fundamental cause of non-financial reporting. 48.2% of insurance companies produced reports although it was not mandatory at the time. No results of research using a similar sample have been found in academic literature.

Keywords: non-financial reporting, financial statement, insurance companies.

---

* Dr Marzanna Lament, adiunkt, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Katedra Finansów i Ubezpieczeń, m.lament@uthrad.pl

Wstęp

Raportowanie niefinansowe stanowi system informacji o realizacji osiągnięć w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu (*Corporate Social Responsibility – CSR*) oraz o zagrożeniach o charakterze niefinansowym, towarzyszących prowadzonej działalności, w tym związanych z realizacją ryzyka operacyjnego wpływających na wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. Uzasadnieniem jego funkcjonowania jest komunikowanie zagadnień społecznych i środowiskowych oraz łagodzenie asymetrii informacji występującej pomiędzy interesariuszami. Może zatem usprawniać zarządzanie przedsiębiorstwem oraz przyczynić się do poprawy jego wizerunku, a w konsekwencji wpływać na wyniki finansowe i wartość przedsiębiorstwa. Ze względu na zakres i przeznaczenie raportowania niefinansowego, wydaje się, że powinno one być szczególnie rozwinięte w podmiotach, które identyfikują zdarzenia środowiskowe i społeczne jako istotnie wpływające na ich działalność, tj. w branżach stwarzających duże zagrożenia środowiskowe. Leży to w interesie ogólnospołecznym, głównie ze względu na ochronę zdrowia i życia. Wiązałoby się to jednak w wielu przypadkach z koniecznością ujawniania nieprawidłowości, co nie byłoby korzystne dla podmiotów gospodarczych ze względów wizerunkowych, zwłaszcza że raportowanie niefinansowe jest nieobowiązkowe¹. Wiąże się także z dodatkowymi kosztami, co zostało zbadane przez *Centre for Strategy and Evaluation Services* (2013), które oszacowało koszt sprawozdawczości niefinansowej dla dużych przedsiębiorstw – od 155 000 EUR do 604 000 EUR oraz dla przedsiębiorstw mniejszych – od 8000 EUR do 25 000 EUR. Dlatego należy przyjąć, że raportowanie niefinansowe jest traktowane jako narzędzie marketingowe, prezentujące przede wszystkim osiągnięcia, a nie zagrożenia w obszarze środowiskowym i społecznym.

Celem artykułu jest wskazanie przyczyn ujawnień niefinansowych oraz prezentacja wniosków z oceny stopnia i zasad raportowania niefinansowego w aspekcie obowiązującej w tym zakresie praktyki w zakładach ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego.

Zakłady ubezpieczeń są przykładem podmiotów raportujących informacje niefinansowe z powodów wizerunkowych, w których aspekty środowiskowe i społeczne nie wpływają istotnie na ich działalność. Jednak jako podmioty zaufania publicznego chcą być postrzegane jako wiarygodne, stąd traktują publikację raportów niefinansowych jako dodatkowe narzędzie marketingowe, przyczyniające się do poprawy wizerunku. Dodatkowo, obowiązujące regulacje prawne oraz organy nadzorcze obligują je do przestrzegania wymogów wypłacalnościowych, m.in. do raportowania systemu zarządzania ryzykiem. Stąd raportowanie niefinansowe wpisuje się w strategię działania i system zarządzania zakładem ubezpieczeń, pomimo, że do 01.01.2017 r. było ono nieobowiązkowe.

---

¹ Od 01.01.2017 r. obligatoryjne dla dużych jednostek interesu publicznego oraz grup zatrudniających powyżej 500 osób.

W związku z tym postawiono hipotezę badawczą – raportowanie informacji niefinansowych wynika ze strategii działania oraz systemu zarządzania jednostką, a nie z identyfikacji istotnych zdarzeń środowiskowych i społecznych.

W celu weryfikacji hipotezy poddano analizie regulacje prawne prowadzenia działalności ubezpieczeniowej, wynikające z zaliczania zakładów ubezpieczeń do grupy podmiotów zaufania publicznego, wpływające na system zarządzania zakładem ubezpieczeń, a także zbadano stopień raportowania niefinansowego oraz jego zasady w zakładach ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego.

Realizacja tak określonego celu wymagała odpowiedzi na postawione pytania badawcze:

- Jaki jest cel i przyczyny raportowania niefinansowego?
- Czy społeczna odpowiedzialność biznesu została ujęta w strategiach działania zakładów ubezpieczeń?
- Czy raportowanie niefinansowe uzależnione jest od identyfikacji zdarzeń środowiskowych i społecznych?
- Jak raportują informacje niefinansowe zakłady ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego?

W poszukiwaniu odpowiedzi na postawione pytania poddano analizie piśmiennictwo naukowe oraz obowiązujące regulacje prawne, a także zastosowano metodę wnioskowania dedukcyjnego i indukcyjnego, analizę zawartości (treści) raportów niefinansowych oraz własne obserwacje. Umożliwiło to wyjaśnienie przyczyn raportowania niefinansowego w zakładach ubezpieczeń oraz ocenę jego stanu przed wprowadzeniem regulacji prawnych obligujących duże podmioty do dokonywania ujawnień z tego obszaru.

1. Przyczyny raportowania niefinansowego

Raportowanie informacji niefinansowych stanowi element strategii społecznej odpowiedzialności biznesu i jest narzędziem prezentującym podejmowane działania w jej zakresie. Zdaniem Gierusz i Martyniuk (2009, s. 128) wynika ono w znacznym stopniu z poczucia odpowiedzialności za konsumenta, inwestora, społeczeństwo, środowisko naturalne, za sukces gospodarki. Jest więc przejawem pozytywnych relacji z otoczeniem, związanych, według Burzym (2008, s. 78), z jasnym i wiarygodnym informowaniem o podejmowanych działaniach społecznie odpowiedzialnych. Dziawgo (2014, s. 12) twierdzi, że zapotrzebowanie na opracowywanie raportów „nieobowiązkowych” wzrosło wraz ze wzrostem zainteresowania opinii publicznej kwestiami związanymi z zanieczyszczeniem środowiska, a następnie rozwojem koncepcji ładu korporacyjnego i wymaganiami odpowiedzialnego społecznie zachowania firm w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Jak pisze Samelak (2013, s. 100) raporty niefinansowe służą realizacji zasadniczego celu rachunkowości odpowiedzialności społecznej, tj. stworzenia odpowiedniej podstawy egzekwowania społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw na podstawie wewnętrznego i zewnętrznego rozrachunku.

Przyczyny raportowania niefinansowego znajdują wyjaśnienie w pozytywnych i normatywnych teoriach rachunkowości. Ich zakres przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Przyczyny raportowania niefinansowego w świetle pozytywnych i normatywnych teorii rachunkowości

Teoria rachunkowości	Założenia	Przyczyny raportowania niefinansowego
Legitymizacji	Funkcjonowanie jednostki to pewnego rodzaju kontrakt społeczny zorientowany na uzyskanie i utrzymanie akceptacji społecznej.	Raportowanie niefinansowe służy prezentacji i uzasadnianiu legalności działania jednostki w aspekcie oddziaływania wewnętrznego i zewnętrznego. Przystosowanie do nowych potrzeb informacyjnych i wypełnienie luki legitymizacyjnej.
Interesariuszy	Relacje jednostki z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi, ich cele i oczekiwania implikują strategię i efekty działania jednostki	Prezentacja relacji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych jednostki z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi pozwalająca ocenić przestrzeganie norm, wpływ celów i efektów działalności na relacje z interesariuszami – ich oczekiwaniami.
Instytucjonalna	Instytucjonalizacja struktur społecznych. Nieuregulowane formy z czasem podlegają sformalizowaniu.	Komunikowanie otoczeniu zewnętrznemu i wewnętrznemu w sposób sformalizowany podejmowanych działań prospołecznych i prośrodowiskowych.
Sygnalizacji	Informowanie interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych o podejmowanych działaniach w celu niwelowania przewag informacyjnych zarządzających.	Komunikowanie wyników oraz wszelkich informacji o jednostce w celu niwelowania przewag informacyjnych. Ograniczanie asymetrii informacji.
Etyczno-normatywna	Rachunkowość to system pomiaru ekonomicznego stosujący podejście etyczne.	Informowanie o społecznych i ekonomicznych działaniach podejmowanych przez jednostkę, gdyż jest ona oceniana pod kątem relacji z otoczeniem.
Pragmatyczno-normatywna	Izomorfizm normatywny. Tworzenie i stosowanie standardów oraz innych zaleceń dla praktyki.	Tworzenie ogólnych ram odniesienia dla oceny oraz rozwiązań praktycznych. Tworzenie standardów raportowania niefinansowego.

Teoria rachunkowości	Założenia	Przyczyny raportowania niefinansowego
Warunkowo-normatywna	Wybór różnych instrumentalnych hipotez w zależności od przeznaczenia informacji, które ma dostarczyć system rachunkowości. Aby teoria mogła zostać uznana za poprawną powinna zawierać normy.	Szczegółowość oraz zakres raportowania niefinansowego uzależnione są od polityki informacyjnej jednostki oraz możliwości systemu rachunkowości.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Jastrzębowski (2014, s. 37–48); Zysnarska-Dworczak (2015, s. 181–189); Zysnarska-Dworczak (2016, s. 307–315); Nita (2016, s. 117–128); Garstecki (2012, s. 124–135); Szychta (1996, s. 45–65); Gabrusewicz (2010, s. 15–45); Samelak (2013, s. 25–37).

Raportowanie niefinansowe stanowi przede wszystkim formę komunikacji z interesariuszami, a zaspokojenie ich potrzeb jest wskazywane w literaturze przedmiotu jako najczęstsza przyczyna sprawozdawczości niefinansowej (Idowu, Towler, 2004; Rourke, 2004, Idowu, Pappasolomon, 2007; Birth i in., 2008; Sweeney i in., 2008; Gao, 2009; Sutantoputra, 2009; Marais, 2012). Badania na temat sprawozdawczości niefinansowej wskazują jej wpływ na:

- zachowanie rynku (Patten, 1990; Freedman, Stagliano, 1991; Chomvilailuk, Butcher, 2010; Hoffmann, Fieseler, 2012; Brown, Dacin, 1997; Vanhamme, Grobbsen, 2009);
- wyniki finansowe przedsiębiorstw (Rourke, 2004; Margolis i in., 2007; Birth i in., 2008; Plumlee i in., 2010; Dimson i in., 2012; Lang i in., 2012).

Raporty niefinansowe, będąc formą komunikacji z interesariuszami, a zarazem elementem polityki informacyjnej przedsiębiorstwa, świadczą o wdrażaniu idei CSR.

Raportowanie informacji niefinansowych wynika bowiem z dwóch zasadniczych przyczyn:

- jednostka gospodarcza identyfikuje zdarzenia niefinansowe jako istotnie wpływające na jej działalność i sytuację finansową,
- w przedsiębiorstwie realizowana jest idea CSR.

Oczywiście wymienione przyczyny mogą występować łącznie, co wynika z faktu, że istotne zdarzenia wpływające na działalność przedsiębiorstwa mają nie tylko charakter ekonomiczny, ale także środowiskowy i społeczny, a więc związany z ideą CSR. Należy jednak zauważyć, że wdrożenie idei CSR w przedsiębiorstwie nie obliguje do raportowania niefinansowego. Jednostka może wybrać inne formy komunikacji z interesariuszami. Różne mogą być także warianty raportów odpowiedzialności społecznej (Śniezek, Wiatr, 2014, s. 405):

- odrębna prezentacja informacji na temat społecznego i środowiskowego zaangażowania przedsiębiorstwa i sprawozdania finansowego,
- integracja obu obszarów informacyjnych poprzez uwzględnienie w wyniku finansowym skutków działań z zakresu zrównoważonego rozwoju,

– zastąpienie sprawozdania finansowego kompleksowym raportem akcentującym koszty i korzyści z tytułu inicjatyw podejmowanych w obszarze odpowiedzialnego biznesu.

Te dwie przyczyny, tj. różne formy komunikacji z interesariuszami w przedsiębiorstwach społecznie odpowiedzialnych oraz różne formy raportowania niefinansowego, a także dodatkowo nieobligatoryjność raportowania powodują, że podmioty realizujące ideę CSR nie zawsze sporządzają raporty z informacji niefinansowych. Wydaje się to niezrozumiałe, głównie ze względu na fakt, że idea CSR traktowana jest jako istotne narzędzie marketingowe, wpływające na poprawę wizerunku (Sutantoputra, 2009, s. 34–48; Adams, 2008, s. 365–370; Hildebrand i in., 2011, s. 1353–1364). Zgodnie z *GRI Second G4 Public Comment* zasadniczą funkcją procesu raportowania niefinansowego jest komunikacja zainteresowanym stronom wyników organizacji w wymiarze ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. W ten sposób przedsiębiorstwo dostarcza dowodów skuteczności podejmowanych działań w zakresie zarządzania społeczną odpowiedzialnością. Raportowanie niefinansowe powinno być zatem częścią procesu tworzenia strategii organizacji, implementacji jej planów działania oraz oceny wyników, a także narzędziem doskonalenia systemu zarządzania CSR oraz angażowania interesariuszy i pozyskiwania ich wkładu w funkcjonowanie organizacji.

Raportowanie niefinansowe stanowi zatem istotne narzędzie informacyjne w szczególności dla podmiotów wdrażających i realizujących ideę CSR. Należy podkreślić, że przedsiębiorstwa powinny przedstawiać informacje nie tylko o osiągniętych sukcesach, ale także o problemach, czy zagrożeniach związanych z ideą CSR, np. zagrożeniach środowiskowych. Z drugiej jednak strony, raport niefinansowy jest publikowany po to, aby poprawić wizerunek przedsiębiorstwa, stąd pokazuje zazwyczaj tylko osiągnięcia w obszarach podlegających raportowaniu. Niestety nie należy tego traktować jako normalnego zjawiska, gdyż zgodnie z ISO 26000 (2010) istotne jest, aby ujawniane w raporcie informacje odnoszące się do społecznej odpowiedzialności biznesu były m.in. wyważone, tj. były rzetelne i nie powinny pomijać istotnych, ale negatywnych, informacji dotyczących ich wpływu na działalność organizacji. Niestety istnieją obawy, że przedsiębiorstwa mogą wykorzystywać raporty niefinansowe jedynie do poprawy reputacji i wizerunku społecznego, bez odniesienia informacji w nich zawartych do rzeczywistości. Jest to tzw. zjawisko *greenwashingu*, tj. świadomej próby komunikacji pozytywnych informacji społecznych, środowiskowych i pracowniczych, które nie odzwierciedlają rzeczywistych działań organizacji w zakresie, w jakim zostały przekazane (Bowen, 2014; White, 2009). Rodzi to oczywiście obawy o wiarygodność raportów niefinansowych. Środkiem zaradczym dla praktyk *greenwashingu* jest poświadczanie prawdziwości danych ujawnianych w raporcie przez niezależną jednostkę zewnętrzną, jak również wykorzystanie wewnętrznych mechanizmów kontrolnych, np. audytu wewnętrznego. Dodatkowe praktyki weryfikacyjne raportów niefinansowych zwiększają jednak koszty raportowania.

Przyczyny raportowania niefinansowego można ująć w dwóch zasadniczych grupach:

1) marketingowo-wizerunkowe (informacyjne), stanowiące element polityki informacyjnej przedsiębiorstwa. Raporty niefinansowe pozwalają budować wiarygodność

wśród interesariuszy, wzmacniać relacje z nimi, zarządzać ryzykiem reputacyjnym, budować przewagę konkurencyjną. Wpływa to na zwiększenie wartości marki (Rourke, 2004; Chomvilailuk, Butcher, 2010) oraz na poprawę wizerunku i reputacji przedsiębiorstwa (Sutantoputra, 2009; Adams, 2008; Hildebrand i in., 2011);

- 2) finansowe, związane z wpływem CSR na sytuację finansową przedsiębiorstwa. Należy jednak zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu występują badania zarówno potwierdzające występowanie zależności pomiędzy CSR a sytuacją finansową, jak i negujące tę zależność (Sikacz, 2016).

Ideą raportowania niefinansowego jest zatem komunikowanie otoczeniu przedsiębiorstwa o podejmowanych działaniach społecznie odpowiedzialnych w związku z identyfikacją ryzyka zagrażającego prowadzonej działalności gospodarczej. Oznacza to, że przedsiębiorstwo informuje nie tylko o osiągnięciach, ale także o zagrożeniach, przedstawiając politykę zarządzania nimi. To także indywidualne podejście do ryzyka i odmienny zakres informacyjny w różnych branżach. Dlatego ważne jest, aby raporty spełniały określone cechy jakościowe, świadczące o ich wiarygodności, dostosowane do specyfiki branży (Krištofik i in., 2016, s. 172). Oczywiście, szczególnie istotne ze względów ogólnospołecznych wydaje się raportowanie informacji niefinansowych w przedsiębiorstwach stwarzających zagrożenia środowiskowe i społeczne, np. w przedsiębiorstwach zaliczanych do *Top 10 Toxic Industries*.

Uwzględniając fakt, że do 1.01.2017 r. raportowanie niefinansowe było nieobligatoryjne, oraz że przygotowanie raportu wiąże się z dodatkowymi kosztami, należy przyjąć, że podmioty raportujące robią to głównie w celu wzmocnienia lub poprawy wizerunku. Wyjaśnia to także zjawisko *greenwashingu* – jeśli przedsiębiorstwo przygotowuje dobrowolny raport, ponosi koszty z tym związane, to nie po to, aby pogorszyć swój wizerunek, ale po to, aby go wzmocnić lub poprawić. W przeciwnym wypadku, lepszym rozwiązaniem byłoby nieraportowanie i niepokazywanie słabych stron.

2. Zakłady ubezpieczeń jako instytucje zaufania publicznego. Zasady raportowania niefinansowego

Z istoty ubezpieczeń wynika, że umowa ubezpieczenia jest kontraktem zaufania, tzn., że w razie wystąpienia określonego wypadku ubezpieczeniowego ubezpieczony otrzyma od zakładu ubezpieczeń świadczenie. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń są instytucjami zaufania publicznego, które mają zapewnić na określonych zasadach ochronę osobom ubezpieczonym. Służą temu regulacje prawne, organizacyjne i instytucjonalne rynku ubezpieczeniowego, mające zapewniać realność ochrony ubezpieczeniowej przez zabezpieczenie wszystkich stron umowy ubezpieczenia przed możliwymi skutkami utraty wiarygodności systemu ubezpieczeń. Główne obszary regulacyjne dotyczące rynku ubezpieczeniowego dotyczą:

- kwalifikowalności zakładu ubezpieczeń – ubezpieczycielem może być wyłącznie podmiot kwalifikowany, tj. posiadający zezwolenie organu nadzoru, podlegający

nadzorowi oraz spełniający określone wymagania co do formy i zakresu prowadzenia działalności (rozdział 2 ustawy z dnia 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej);

- systemu nadzoru – nadzór ma zapewnić prawidłowe funkcjonowanie rynku, jego stabilność, bezpieczeństwo, przejrzystość, zaufanie oraz ochronę interesów jego uczestników poprzez rzetelną informację dotyczącą funkcjonowania rynku (art. 2 ustawy z dnia 21.07.2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym);
- systemu gwarancji wypłacalnościowych w ujęciu instytucjonalnym poprzez wskazanie Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego oraz Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych jako instytucji gwarancyjnych (ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych) oraz narzędziowym poprzez określenie m.in. wymogów kapitałowych oraz zasad tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (rozdział 9 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej);
- ochrony konsumenta – wskazanie instytucjonalne – Rzecznik Finansowy (ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym) oraz wskazanie narzędziowe poprzez określenie zasad dostarczania ogólnych warunków ubezpieczenia, wykładni postanowień niejednoznacznych, niedopuszczalnych praktyk umownych (art. 384, 385 kodeksu cywilnego);
- organizacji i zarządzania zakładem ubezpieczeń – w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej określono formy prawne podejmowania działalności ubezpieczeniowej, kompetencje organów władzy oraz dodatkowe wymogi dotyczące organów zarządzających oraz osób wykonujących kluczowe funkcje, mające zapewnić profesjonalne zarządzanie zakładem ubezpieczeń. System zarządzania zakładem ubezpieczeń powinien obejmować w szczególności właściwą strukturę organizacyjną, skuteczny system przekazywania informacji oraz istotne elementy obejmujące: zarządzanie ryzykiem, kontrolę wewnętrzną, audyt wewnętrzny, *outsourcing* (art. 45 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej).

Wymienione obszary regulacyjne wynikają przede wszystkim z dbałości o interesy beneficjentów umów ubezpieczenia, ale także o reputację całego rynku ubezpieczeniowego, gdyż każda niewypłacalność podważa zaufanie do niego i niekorzystnie wpływa na jego rozwój. Stąd zakłady ubezpieczeń jako instytucje zaufania publicznego zobligowane są do wdrożenia odpowiedniego systemu zarządzania. Jest to istotne również z powodu specyfiki funkcjonowania zakładów ubezpieczeń, wynikającej z charakterystycznych tylko dla rynku ubezpieczeń cech (Lament, 2013, s. 21):

- charakteru ryzyka odmiennego w ubezpieczeniach na życie (dział I) oraz w ubezpieczeniach pozostałych osobowych i majątkowych (dział II);
- zasad zarządzania ryzykiem, wynikających ze specyficznych tylko dla zakładów ubezpieczeń metod jego podziału (reasekuracja, koasekuracja) oraz profilu ryzyka – ryzyko ubezpieczeniowe;

- modelu działalności zakładu ubezpieczeń – finansowanie z góry, polegające na funkcjonowaniu zakładu ubezpieczeń w warunkach odwróconego cyklu produkcyjnego, tzn. decyzje cenowe podejmowane są zanim ujawnią się faktyczne koszty zaoferowanej ochrony ubezpieczeniowej. Wiąże się to z występowaniem ryzyka cenowego;
- czasu rozliczania roszczeń – w ubezpieczeniach na życie – długoterminowy czas trwania umowy ubezpieczenia oraz krótki czas rozliczania roszczeń, w ubezpieczeniach majątkowych i pozostałych osobowych – krótkoterminowy czas trwania umowy oraz długoterminowy czas rozliczania roszczeń – przeciętnie 10 lat.

Specyfika funkcjonowania zakładów ubezpieczeń, wynikająca z postrzegania ich jako instytucji zaufania publicznego wpływa na ich kulturę organizacji, strategię działania oraz system zarządzania. Zgodnie z ustawą o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej zakłady ubezpieczeń zobowiązane są do podejmowania w ramach systemu zarządzania następujących działań:

- odpowiednie i współmierne systemy, zasoby i procedury pozwalające na zachowanie ciągłości i regularności działania (art. 47);
- efektywny system zarządzania ryzykiem, obejmujący strategię, procesy i procedury sprawozdawcze konieczne do określenia, pomiaru i monitorowania ryzyk, na które są lub mogą być narażone oraz współzależności między nimi, zarządzanie tymi rodzajami ryzyka i sprawozdawczość w ich zakresie w sposób ciągły, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zagregowanym (art. 56);
- efektywne i właściwe zintegrowanie systemu zarządzania ryzykiem ze strukturą organizacyjną oraz procesami decyzyjnymi, z uwzględnieniem osób pełniących kluczowe funkcje (art. 56);
- regularną ocenę zarządzania aktywami i zobowiązaniami (art. 58);
- regularną, własną ocenę ryzyka i wypłacalności co najmniej raz w roku (art. 63);
- zapewnienie efektywnego systemu kontroli wewnętrznej (procedury administracyjne i księgowe, organizacja kontroli wewnętrznej, zasady raportowania na wszystkich szczeblach struktury organizacyjnej) oraz funkcję zgodności z przepisami (art. 64);
- skuteczną, obiektywną i niezależną od funkcji operacyjnych funkcję audytu wewnętrznego, która obejmuje ocenę adekwatności i efektywności systemu kontroli wewnętrznej i innych elementów systemu zarządzania (art. 65);
- skuteczną funkcję aktuarialną (art. 66).

Powoduje to, że zakłady ubezpieczeń dbają o swój wizerunek, chcą być postrzegane jako wiarygodne i podejmują w związku z tym odpowiednią politykę informacyjną w znacznym stopniu wynikającą z obowiązujących regulacji prawnych. Przejawem dbałości o wizerunek jest wdrożenie idei CSR oraz raportowanie o podejmowanych działaniach społecznie odpowiedzialnych, pomimo, że do 01.01.2017 r. było ono dobrowolne. Od 01.01.2017 r. zgodnie z regulacjami dyrektywy 2014/95/UE duże jednostki interesu publicznego oraz jednostki dominujące dużej grupy o średniej liczbie pracowników wyższej niż 500 zobligowane są do ujawniania informacji niefinansowych. Dostosowanie do wyżej wymienionych regulacji stanowi ustawa z dnia 15 grudnia 2016 r.

o zmianie ustawy o rachunkowości. Zgodnie z art. 49b ust. 1 ustawy jednostki interesu publicznego, będące spółką kapitałową, komandytowo-akcyjną, bądź jawną lub komandytową, której wspólnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, komandytowo-akcyjne lub z innych państw o podobnej formie prawnej, które w roku poprzedzającym przekroczyły następujące wielkości:

- średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty powyżej 500 osób,
- suma aktywów powyżej 85 mln PLN lub przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów powyżej 170 mln PLN

zobligowane są do sporządzenia oświadczenia na temat informacji niefinansowych, będącego wyodrębnioną częścią sprawozdania z działalności. Obowiązek ten dotyczy także jednostek dominujących, sporządzających skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z art. 55 ustawy, jeżeli łączne dane jednostki dominującej oraz wszystkich jednostek zależnych każdego szczebla po dokonaniu wyłączeń konsolidacyjnych przekroczyły wielkości przewidziane w art. 49b ustawy dla podmiotów sporządzających jednostkowe sprawozdania finansowe lub przed dokonaniem wyłączeń konsolidacyjnych przekroczyły następujące wielkości:

- średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty powyżej 500 osób,
- suma aktywów powyżej 102 mln PLN lub przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów powyżej 204 mln PLN.

Wówczas dodatkowo w sprawozdaniu z działalności grupy kapitałowej jako wyodrębnioną część zamieszczają oświadczenie grupy kapitałowej na temat informacji niefinansowych.

Zarówno duże jednostki interesu publicznego, jak i jednostki dominujące grupy kapitałowej mogą nie sporządzać oświadczeń na temat informacji niefinansowych, jeżeli sporządzają odrębne sprawozdanie na temat informacji niefinansowych jednostkowe lub grupy kapitałowej oraz zamieszczają je na stronie internetowej w terminie sześciu miesięcy od dnia bilansowego (art. 49b ust. 9 oraz art. 55 ust. 2c), bądź są jednostkami dominującymi niższego szczebla, a jednostka dominująca wyższego szczebla sporządza oświadczenie na temat informacji niefinansowych albo sprawozdanie na temat informacji niefinansowych, w którym ujmuje jednostkę dominującą niższego szczebla i jej jednostki zależne (art. 49b ust. 11 oraz art. 55 ust. 2e).

Zgodnie z art. 49b ust 2 ustawy oświadczenie na temat informacji niefinansowych powinno obejmować opis:

- modelu biznesowego jednostki;
- polityki stosowanej przez jednostkę w odniesieniu do zagrożeń społecznych, pracowniczych, środowiska naturalnego, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałania korupcji oraz opis rezultatów stosowania tej polityki;
- procedur należytej staranności;
- istotnych rodzajów ryzyka związanych z działalnością jednostki oraz zasady zarządzania nimi.

Zarówno zasady sporządzania, jak i zakres sprawozdań z informacji niefinansowych lub oświadczeń na temat informacji niefinansowych zostały pozostawione do decyzji podmiotu raportującego. W art. 49 ust. 3 wskazano jedynie, że zakres informacji

niefinansowych powinien pozwolić ocenić rozwój, wyniki i sytuację jednostki oraz jej wpływ na zagadnienia środowiskowe, społeczne i pracownicze. Generalnie jednostka powinna odnieść się do każdego zagadnienia, stanowiącego element polityki stosowanej przez nią. Jeżeli jednak nie uwzględni któregoś elementu powinna złożyć wyjaśnienie.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami istnieje możliwość wyboru standardów raportowania, spośród wymienionych międzynarodowych i unijnych norm, których zakres informacyjny różni się pomiędzy sobą. Zgodnie z punktem 9 dyrektywy jednostki objęte jej regulacjami mogą opierać się na krajowych zasadach ramowych, unijnych zasadach ramowych, takich jak system ekozarządzania i audytu (EMAS), lub na międzynarodowych zasadach ramowych, takich jak inicjatywa ONZ *Global Compact*, wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka, wdrażające ramy ONZ *Ochrona, poszanowanie i naprawa*, wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, norma ISO 26000, trójstronna deklaracja zasad Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotycząca przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej, GRI (*Global Reporting Initiative*) lub inne uznane międzynarodowe zasady ramowe. Zakres ujawnień informacyjnych zgodnie z przedstawionymi standardami wykazano w tabeli 2.

Tabela 2. Zakres ujawnień informacyjnych i zasady raportowania niefinansowego zgodnie ze standardami wskazanymi w dyrektywie 2014/95/UE

Nazwa standardu	Obszary raportowania	Zakres ujawnień informacyjnych	Zasady raportowania
ISO 26000	Ład organizacyjny. Zarządzanie zasobami ludzkimi. Uczciwe praktyki biznesowe. Sprawy konsumenckie. Prawa człowieka. Środowisko naturalne. Zaangażowanie i rozwój społeczności.	Nie zawiera wymogów w zakresie raportowania. Podmioty raportujące mogą wykorzystywać metody i wskazówki GRI – w 2014 r. ISO i GRI opracowały dokument: GRI G4 Guidelines and ISO 26000: 2010. <i>How to use the GRI G4 Guidelines and ISO 26000 in conjunction.</i>	Prezentacja uczciwego i kompletnego obrazu działań z obszaru CSR. Prezentacja zgodnie z kluczowymi obszarami CSR. Prezentacja informacji: zrozumiała, dokładna, obiektywna, kompletna.
United Nations <i>Global Compact</i> (UNGC)	Prawa człowieka. Ochrona środowiska. Standardy pracy. Przeciwdziałanie korupcji.	Raport z postępów wdrażania (<i>Communication and Progress – COP</i>) zawierający: – oświadczenie o stałym zaangażowaniu uczestnika w inicjatywę <i>Global Compact</i> ,	Jasna struktura raportu informująca o kosztach oraz postępach we wdrażaniu 10 zasad

ciąg dalszy tabeli 2

Nazwa standardu	Obszary raportowania	Zakres ujawnień informacyjnych	Zasady raportowania
		– opis działań praktycznych, podjętych przez uczestnika w roku poprzednim w celu wdrożenia 10 zasad, – pomiar prowadzonych działań za pomocą standardowych wskaźników lub standardów raportowania, np. GRI.	
System ekozarządzania i audytu (EMAS)	Zarządzanie środowiskowe	Sprawozdawczość środowiskowa powinna obejmować: – deklarację środowiskową (opis działalności organizacji, polityki środowiskowej, systemu zarządzania środowiskowego, celów i zadań środowiskowych, opis osiągniętych wyników środowiskowych, przestrzegania uregulowań prawnych), – wskaźniki efektywności środowiskowej (efektywności energetycznej, zużycia materiałów i wody, powstawania odpadów, różnorodności biologicznej i emisji zanieczyszczeń, innych określonych w deklaracji środowiskowej).	Jasna i kompletna struktura raportu.
Global Reporting Initiative (GRI)	Zgodnie z zasadą istotności te, które wywierają znaczący wpływ ekonomiczny, środowiskowy	W wytycznych GRI G4 ujawnienia informacyjne zostały podzielone na:	Ujęcie interesariuszy – należy zdefiniować interesariuszy i wyjaśnić w jaki sposób zrealizo-

ciąg dalszy tabeli 2

Nazwa standardu	Obszary raportowania	Zakres ujawnień informacyjnych	Zasady raportowania
	i społeczny oraz znacząco wpływają na ocenę przedsiębiorstwa przez interesariuszy lub na podejmowane przez nich decyzje.	– <i>ogólne standardowe ujawnienia</i>² obejmują: strategię i analizę, profil organizacyjny, zidentyfikowane istotne kwestie i granice, zaangażowanie interesariuszy, profil raportu, ład organizacyjny, etykę i uczciwość, ogólne ujawnienia dla sektorów. – <i>szczegółowe standardowe ujawnienia</i> obejmują: zasady zarządzania, sposób identyfikacji i analizy istotnych wpływów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, wskaźniki ekonomiczne, środowiskowe i społeczne.	wane zostały ich oczekiwania i interesy. Kontekst zrównoważonego rozwoju – prezentacja wyniku w kontekście zrównoważonego rozwoju. Istotność – uwzględnienie aspektów ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, które wpływają znacząco na ocenę jednostki przez interesariuszy oraz podejmowane przez nich decyzje. Kompletność – raport powinien zawierać informacje ekonomiczne, środowiskowe i społeczne odzwierciedlające znaczący wpływ na wyniki jednostki. umożliwiające interesariuszom ocenę sytuacji finansowej.
OECD	Prawa człowieka. Zrównoważony rozwój. Zatrudnienie i stosunki pracy. Ochrona środowiska. Zwalczanie korupcji. Ochrona interesów konsumentów. Opodatkowanie.	Raport z postępów wdrażania.	Jawność informacji. Stosowanie wytycznych OECD jest dobrowolne i nie może być wymagane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ISO 26000 Social Responsibility, 2010; United Nations Convention against Corruption, 2004; Business and Climate Changes Adaptation, 2012; GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, Reporting Principles and Standard Disclosures, 2013; GR G4 Sustainability Guidelines. Implementation Manual, 2013; UNGC, Global compact Guidelines, 2006.

² Ujmowane są w opcji *core* i *comprehensive*. Opcja *comprehensive* posiada szerszy zakres – występują dodatkowe wskaźniki w obszarach: strategia i analiza, ład korporacyjny, etyka i uczciwość.

Podsumowując, należy stwierdzić, że do 01.01.2017 r. raportowanie informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń odbywało się głównie z powodów wizerunkowych i wynikało z ich systemu zarządzania. Zakłady ubezpieczeń jako podmioty zaufania publicznego zobligowane są do wdrożenia i przestrzegania licznych regulacji prawnych, mających zapewnić ich bezpieczeństwo finansowe. Wpływa to na specyficzny tylko dla zakładów ubezpieczeń systemu zarządzania. Przyczynia się także do szerokiego zakresu polityki informacyjnej, charakterystycznego dla instytucji finansowych. Powoduje to, że sporządzenie raportu z informacji niefinansowych może nie stanowić znacznego obciążenia, co jest dodatkową zachętą do raportowania niefinansowego oraz do wzmocnienia wizerunku.

3. Raportowanie informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego

Przeprowadzone badania empiryczne można podzielić na dwie zasadnicze części:

1. Ocena stopnia raportowania niefinansowego w zakładach ubezpieczeń, będącego relacją liczby zakładów ubezpieczeń sporządzających raporty niefinansowe do liczby zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność na rynku ubezpieczeniowym. Ich celem jest ocena popularności raportowania niefinansowego w zakładach ubezpieczeń,
2. Badanie cech jakościowych raportów niefinansowych zakładów ubezpieczeń.

W pierwszej części badaniom poddano wszystkie zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w Polsce według stanu na 31.12.2015 r. – 56 zakładów ubezpieczeń, w tym zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność w dziale II (ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe) – 31 podmiotów oraz w dziale I (ubezpieczenia na życie) – 25 podmiotów. Zostały one podzielone ze względu na udział kapitału zagranicznego na – krajowe i zagraniczne oraz ze względu na zakres prowadzonej działalności na dział I i dział II. Dane dotyczące udziału kapitału zagranicznego w kapitale własnym ustalono na podstawie sprawozdań finansowych badanych podmiotów. Charakterystykę badanej grupy przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Charakterystyka badanej grupy (dane w %)

Zakłady ubezpieczeń ogółem			Krajowe zakłady ubezpieczeń			Zagraniczne zakłady ubezpieczeń		
razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II
56	25	31	17	7	10	39	18	21
100,00	44,64	55,36	30,36	12,50	17,86	69,64	32,14	37,50
				30,36			69,64	
100,00								

Źródło: opracowanie własne (dotyczy tabel 2–10).

Z przeprowadzonych badań dotyczących oceny stopnia raportowania informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń wynika, że:

1. Raporty niefinansowe sporządza 48,2% zakładów ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego. Przy czym raportowanie niefinansowe jest bardziej popularne w zakładach ubezpieczeń na życie (dział I), gdzie raportuje 52% badanych zakładów ubezpieczeń. W dziale II raporty niefinansowe sporządza 45,2% badanych zakładów ubezpieczeń. Szczegółowe wyniki badań ujęto w tabeli 4.

Tabela 4. Raportowanie niefinansowe w zakładach ubezpieczeń wg działu prowadzenia działalności

Wyszczególnienie	Zakłady ubezpieczeń ogółem	Zakłady ubezpieczeń	
		Dział I	Dział II
Liczba zakładów ubezpieczeń	56	25	31
Liczba raportujących zakładów ubezpieczeń	27	13	14
Stopień raportowania w zakładach ubezpieczeń (%)	48,2	52,0	45,2

2. Raporty niefinansowe sporządza w dziale II 40% krajowych zakładów ubezpieczeń oraz 47,6% zagranicznych zakładów ubezpieczeń. W dziale I odpowiednio – 28,6% oraz 61,1% badanych zakładów ubezpieczeń. Raportowanie niefinansowe jest, zatem bardziej popularne w zakładach ubezpieczeń z dominującym kapitałem zagranicznym. Potwierdzają to także badania odnoszące się do zakładów ubezpieczeń ogółem, pokazujące, że raporty niefinansowe sporządza 35,3% krajowych zakładów ubezpieczeń oraz 53,8% zagranicznych zakładów ubezpieczeń. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Raportowanie niefinansowe w zakładach ubezpieczeń wg rodzaju kapitału

Wyszczególnienie	Zakłady ubezpieczeń ogółem		Krajowe zakłady ubezpieczeń		Zagraniczne zakłady ubezpieczeń	
	krajowe	zagraniczne	dział I	dział II	dział I	dział II
Liczba zakładów ubezpieczeń	17	39	7	10	18	21
Liczba raportujących zakładów ubezpieczeń	6	21	2	4	11	10
Stopień raportowania w zakładach ubezpieczeń (%)	35,3	53,8	28,6	40,0	61,1	47,6

W drugiej części badań analizie poddano cechy jakościowe raportów niefinansowych zakładów ubezpieczeń. Ocenie poddano weryfikację zewnętrzną raportów niefinansowych, w szczególności jej zakres, standardy raportowania – ich rodzaj oraz poziom aplikacji, a także długość okresu raportowania oraz okresy sprawozdawcze raportowania niefinansowego. W badaniach wykorzystano analizę zawartości (treści) raportów niefinansowych. Badaniem objęto 134 raporty sporządzone przez 27 zakładów ubezpieczeń (liczba zakładów ubezpieczeń sporządzających raporty niefinansowe) w latach 2001–2015. Ze względu na specyfikę struktury kapitałowej zakładów ubezpieczeń (dominujący udział kapitału zagranicznego) analizie zostały poddane nie tylko raporty niefinansowe zgłoszone do GRI (*Global Reporting Initiative*) jako raporty z Polski, ale także raporty niefinansowe spółek macierzystych (jednostek dominujących). Charakterystykę ilościową raportów niefinansowych oraz ich rozkład w badanym okresie przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Raporty niefinansowe sporządzone przez zakłady ubezpieczeń w latach 2001–2015

Wyszczególnienie		Lata														
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zakłady ubezpieczeń ogółem	Razem – 134	1	1	1	1	2	4	5	6	10	11	13	15	20	21	23
	Dział I – 83	–	1	–	1	1	2	3	5	7	7	8	10	12	13	13
	Dział II – 51	1	–	1	–	1	2	2	1	3	4	5	5	8	8	10
Krajowe zakłady ubezpieczeń	Razem – 16	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	1	4	3	6
	Dział I – 7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	2	1	3
	Dział II – 9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	2	2	3
Zagraniczne zakłady ubezpieczeń	Razem – 118	1	1	1	1	2	4	5	6	10	11	11	14	16	18	17
	Dział I – 76	–	1	–	1	1	2	3	5	7	7	7	10	10	12	10
	Dział II – 42	1	–	1	–	1	2	2	1	3	4	4	4	6	6	7

Badania na temat oceny jakości raportów niefinansowych prowadzili m.in.: Ulmann (1985), Deegan, Rankin (1996), Gray (2000), Hammond, Miles (2004), Ogden, Clarke (2005), Stanwick, Stanwick (2006), Jastrzębska (2013), Wołczek (2013), Hąbek (2014), Dyląg, Puchalska (2014), Hąbek, Wolniak (2016), Macuda i in., (2015), Lament (2016). Potwierdzają one nieporównywalność raportów niefinansowych, występującą zarówno pomiędzy poszczególnymi krajami, jak i pomiędzy przedsiębiorstwami funkcjonującymi w jednym kraju w ramach tej samej branży. Wynika to generalnie z dobrowolnego charakteru raportowania niefinansowego oraz braku regulacji prawnych wskazujących zasady i standardy raportowania.

Przeprowadzone badania pokazują, że wszystkie zakłady ubezpieczeń, które sporządzały raporty niefinansowe posiadały w swojej strategii działania odniesienie do społecznej odpowiedzialności biznesu. Wynika to z analizy zawartości raportów niefinansowych. Wszystkie badane raporty zostały sporządzone według wytycznych GRI. Wykorzystano jednak różne poziomy aplikacji standardów GRI³. Ocena stosowanych poziomów aplikacji GRI pokazuje, że najczęściej – 39,6% badanych raportów zostało sporządzonych na poziomie B. Jednocześnie, aż 35,8% badanych raportów nie określiło poziomu aplikacji. Sytuacja przedstawiała się podobnie w poszczególnych podgrupach badawczych – zakłady ubezpieczeń krajowe i zagraniczne oraz zakłady ubezpieczeń działu I i II. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Poziom aplikacji GRI w badanych raportach niefinansowych
(w nawiasach dane w %)

Wyszczególnienie	Raporty niefinansowe								
	w zakładach ubezpieczeń ogółem			w krajowych zakładach ubezpieczeń			w zagranicznych zakładach ubezpieczeń		
	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem
Liczba badanych raportów niefinansowych	83 (100)	51 (100)	134 (100)	7 (100)	9 (100)	16 (100)	76 (100)	42 (100)	118 (100)
Poziom aplikacji GRI – A	18 (21,7)	7 (13,7)	25 (18,7)				18 (23,7)	7 (16,7)	25 (21,2)
Poziom aplikacji GRI – B	31 (37,3)	22 (43,1)	53 (39,6)	6 (85,7)	4 (44,4)	10 (62,5)	25 (32,9)	18 (42,8)	43 (36,4)
Poziom aplikacji GRI – C	6 (7,2)	2 (3,9)	8 (5,9)	1 (14,3)	1 (11,2)	2 (12,5)	5 (6,6)	1 (2,4)	6 (5,1)
Poziom aplikacji GRI – nie określono	28 (33,8)	20 (39,3)	48 (35,8)		4 (44,4)	4 (25,0)	28 (36,8)	16 (38,1)	44 (37,3)

Badane raporty niefinansowe generalnie poddawane są weryfikacji zewnętrznej (80,6% badanych raportów). Z bardziej szczegółowej analizy wynika, że weryfikacji podlega 78,3% raportów sporządzanych przez zakłady ubezpieczeń z działu I oraz 84,3% raportów sporządzanych przez zakłady ubezpieczeń z działu II. 75% raportów

³ Poziom aplikacji GRI ukazuje stopień, w jakim zawartość wytycznych została zastosowana w złożonym raporcie. Określenie poziomu aplikacji oznacza, że w raporcie została przedstawiona wymagana ilość standardowych informacji i wskaźników, oraz że indeks treści GRI prezentuje wymagane informacje według wytycznych GRI dla danego poziomu aplikacji.

poddały weryfikacji krajowe zakłady ubezpieczeń oraz 81,4% raportów zagraniczne zakłady ubezpieczeń. Warto zwrócić uwagę, że weryfikacji może zostać poddany cały raport lub tylko pewne jego obszary. Przeprowadzone badania pokazują, że 67,6% raportów poddanych weryfikacji zewnętrznej ocenionych było całościowo (cały raport). Weryfikacja częściowa obejmowała zagadnienia środowiskowe i społeczne. Dotyczyła 32,4% badanych raportów niefinansowych poddanych weryfikacji zewnętrznej. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Weryfikacja zewnętrzna raportów niefinansowych
(w nawiasach dane w %)

Wyszczególnienie	Raporty niefinansowe								
	w zakładach ubezpieczeń ogółem			w krajowych zakładach ubezpieczeń			w zagranicznych zakładach ubezpieczeń		
	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem
Liczba badanych Raportów niefinansowych	83 (100)	51 (100)	134 (100)	7 (100)	9 (100)	16 (100)	76 (100)	42 (100)	118 (100)
Weryfikacja zewnętrzna: tak	65 (78,3)	43 (84,3)	108 (80,6)	5 (71,4)	7 (77,8)	12 (75)	60 (78,9)	36 (85,7)	96 (81,4)
Weryfikacja zewnętrzna: nie	18 (21,7)	8 (15,7)	26 (19,4)	2 (28,6)	2 (22,2)	4 (25)	16 (21,1)	6 (14,3)	22 (18,6)
Weryfikacja zewnętrzna: częściowa	18 (27,7)	17 (39,5)	35 (32,4)	–	–	–	18 (30,0)	17 (47,2)	35 (36,5)
Weryfikacja zewnętrzna: cały raport	47 (72,3)	26 (60,5)	73 (67,6)	5 (100)	7 (100)	12 (100)	42 (70,0)	19 (52,8)	61 (63,5)

Analiza długości okresu raportowania pokazuje, że 25,9% badanych zakładów ubezpieczeń raportuje dłużej niż 10 lat oraz 22,3% dłużej niż 5 lat, co wskazuje na ugruntowaną pozycję raportowania niefinansowego w systemie zarządzania zakładów ubezpieczeń. Należy jednak zwrócić uwagę, że praktyka ta dotyczy tylko zagranicznych zakładów ubezpieczeń. W krajowych zakładach ubezpieczeń raporty niefinansowe sporządzane są w okresie krótszym niż 5 lat. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9. Długość okresu raportowania niefinansowego
(w nawiasach dane w %)

Długość okresu raportowania niefinansowego	Zakłady ubezpieczeń ogółem			Krajowe zakłady ubezpieczeń			Zagraniczne zakłady ubezpieczeń		
	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem
Dłużej niż 10 lat	5 (38,5)	2 (14,3)	7 (25,9)	–	–	–	5 (45,5)	2 (20)	7 (33,3)
Dłużej niż 5 lat	3 (23,1)	3 (21,4)	6 (22,3)	–	–	–	3 (27,3)	3 (30)	6 (28,6)
Dłużej niż 3 lata	1 (7,7)	3 (21,4)	4 (14,8)	–	3 (75)	3 (50)	1 (9,1)	–	1 (4,8)
Krócej niż 3 lata	4 (30,7)	4 (28,6)	8 (29,6)	2 (100)	1 (25)	3 (50)	2 (18,1)	3 (30)	5 (23,8)
Incydentalnie	–	2 (14,3)	2 (7,4)	–	–	–	–	2 (20)	2 (9,5)

Analiza okresów sprawozdawczych, za które sporządzane były raporty niefinansowe pokazuje, że 85,2% badanych zakładów ubezpieczeń przyjmuje rok jako okres sprawozdawczy. Szczegółowe wyniki badań przedstawiono w tabeli 10.

Tabela 10. Okresy sprawozdawcze raportowania niefinansowego
(w nawiasach dane w %)

Okres sprawozdawczy	Zakłady ubezpieczeń ogółem			Krajowe zakłady ubezpieczeń			Zagraniczne zakłady ubezpieczeń		
	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem	dział I	dział II	razem
Rok	12 (92,3)	11 (78,6)	23 (85,2)	1 (50)	1 (25)	2 (33,3)	11 (100)	10 (100)	21 (100)
Inny	1 (7,7)	3 (21,4)	4 (14,8)	1 (50)	3 (75)	4 (66,7)	–	–	–

Przeprowadzone badania raportów niefinansowych zakładów ubezpieczeń pokazują, że są one zróżnicowane jakościowo. Świadczą o tym różne poziomy aplikacji raportów, poddawanie ich weryfikacji zewnętrznej oraz jej zakres, częstotliwość raportowania oraz długość okresu raportowania. Zróżnicowanie to jest efektem dobrowolności raportowania w badanym okresie.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu oraz badania własne pozwoliły odpowiedzieć na postawione pytania badawcze oraz na zweryfikowanie postawionej hipotezy badawczej – raportowanie informacji niefinansowych wynika ze strategii działania oraz systemu zarządzania jednostką, a nie z identyfikacji istotnych zdarzeń środowiskowych i społecznych.

1. Zasadniczą przyczyną raportowania niefinansowego są względy wizerunkowe, zwłaszcza że do 01.01.2017 r. było ono nieobowiązkowe. Potwierdzenie tego znajdujemy w literaturze przedmiotu – względy wizerunkowe jako istotną przyczynę raportowania wskazują m.in. Sutantoputra (2009), Adams (2008), Hildebrand i in. (2011) oraz przeprowadzone badania własne – 48,2% badanych zakładów ubezpieczeń sporządzało raporty niefinansowe, pomimo tego, że w badanym okresie nie występował obowiązek raportowania.
2. Zakłady ubezpieczeń można uznać za podmioty nieidentyfikujące istotnych zdarzeń środowiskowych i społecznych, a jednak sporządzające raporty niefinansowe, co oznacza, że raportowanie niefinansowe nie jest uzależnione od identyfikacji zdarzeń środowiskowych i społecznych.
3. Raportowanie niefinansowe uzależnione jest w znacznym stopniu od systemu zarządzania i strategii działania. Zakłady ubezpieczeń jako podmioty zaufania publicznego zobligowane są, zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, do wprowadzenia odpowiedniego systemu zarządzania, zapewniającego ich wiarygodność i wypłacalność. Wpływa to na ich strategię działania, w którą wpisuje się społeczna odpowiedzialność biznesu jako narzędzie wizerunkowe, wzmacniające wiarygodność i wypłacalność, a zarazem gwarantujące realność ochrony ubezpieczeniowej. Wszystkie badane zakłady ubezpieczeń, które sporządzały raporty niefinansowe posiadały w swojej strategii działania odniesienie do społecznej odpowiedzialności biznesu. Raportowanie niefinansowe częściej występuje w zakładach ubezpieczeń o dominującym udziale kapitału zagranicznego – w dziale II raportuje 47,6% zakładów ubezpieczeń z kapitałem zagranicznym, w dziale I – 61,1%. Jest to zrozumiałe ze względu na fakt, że z reguły spółki macierzyste to duże grupy kapitałowe o zasięgu przynajmniej europejskim, a często światowym. Stąd, posiadając szerszy zakres działania (przede wszystkim w ujęciu terytorialnym, ale nie tylko), stosują odpowiednie narzędzia zapewniające ocenę efektywności prowadzonej działalności. Mają także mniejsze ograniczenia finansowe. Dlatego raportowanie niefinansowe częściej występuje w zakładach ubezpieczeń o dominującym udziale kapitału zagranicznego.
4. Ocena jakości badanych raportów niefinansowych zakładów ubezpieczeń pokazuje, że co prawda sporządzane są według wytycznych GRI, ale na różnym poziomie aplikacji, a przede wszystkim 35,8% badanych raportów nie posiadało określonego poziomu aplikacji. Weryfikacji zewnętrznej poddanych zostało: w dziale II – 77,8% raportów krajowych zakładów ubezpieczeń oraz 85,7% raportów zagranicznych

zakładów ubezpieczeń, w dziale I odpowiednio – 71,4% oraz 78,9% badanych raportów niefinansowych. Weryfikacja całego raportu dotyczyła 67,6% badanych raportów poddanych weryfikacji zewnętrznej. Wskazuje to na ich zróżnicowanie jakościowe. W znacznym stopniu wynika to z dobrowolności raportowania w badanym okresie.

Podsumowując, należy stwierdzić, że raportowanie niefinansowe w zakładach ubezpieczeń traktowane jest jako narzędzie wizerunkowe, wzmacniające jego wiarygodność i wypłacalność. Zakłady ubezpieczeń raportują, pomimo że nie identyfikują istotnych zagrożeń środowiskowych i społecznych, ale jako instytucje zaufania publicznego wpisują w swoją strategię działania społecznie odpowiedzialne, stąd raportowanie niefinansowe wynika z systemu zarządzania zakładem ubezpieczeń.

Należy zwrócić uwagę, że raportowanie niefinansowe w Polsce znajduje się obecnie w początkowej fazie rozwoju (Karmańska, 2014, s. 75). Należy mieć nadzieję, że z czasem stanie się ono bardziej popularne. Służą temu wprowadzone unormowania prawne, które jednak tylko w pewnym stopniu wypełniają występującą lukę regulacyjną, gdyż dotyczą tylko dużych podmiotów gospodarczych oraz nie wprowadzają standaryzacji raportów ani ich weryfikacji. Dlatego podmioty gospodarcze będą je w dalszym ciągu traktowały jako narzędzie służące poprawie lub wzmocnieniu wizerunku, prezentujące przede wszystkim osiągnięcia, a nie zagrożenia w obszarze środowiskowym i społecznym.

Literatura

- Adams A.C. (2008), *A commentary on: corporate social responsibility reporting and reputation risk management*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, 21 (3), s. 365–370. DOI: 10.1108/09513570810863950.
- Birth G., Illia L., Laurati F., Zamparini A. (2008), *Communicating CSR: practices among Switzerland's top 300 companies*, „Corporate Communication: An International Journal”, 13 (2), s. 182–196. DOI:10.1108/13563280810869604.
- Bowen F. (2014), *After greenwashing. Symbolic Corporate Environmentalism and Society*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Brown T.J., Dacin P.A. (1997), *The Company and the Product: Corporate Associations and Consumer Product Responses*, „Journal of Marketing”, 61(1), s. 68–84.
- Burzym E. (2008), *Spoleczna funkcja rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 45 (101), SKwP, s. 71–86.
- Chomvilailuk R., Butcher K. (2010), *Enhancing brand preference through corporate social responsibility initiatives in the Thai banking sector*, „Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics”, 22 (3), s. 397–418. DOI:10.1108/13555851011062296.
- Deegan C., Rankin M. (1996), *Do Australian companies report environmental news objectively? An analysis of environmental disclosures by firms prosecuted successfully by the Environmental Protection Authority*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, 9 (2), s. 50–67.
- Dyłał R., Puchalska E. (2014), *Raportowanie zagadnień środowiskowych i społecznych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 75 (131), SKwP, s. 23–45.
- Dziawgo L. (2014), *Greening financial market*, „Copernican Journal of Finance & Accounting”, 3, s. 9–23.
- Freedman M., Stagliano A.J. (1991), *Differences in social-cost disclosures: A market test of investor reactions*, „Accounting, Auditing and Accountability Journal”, 4, s. 68–83.

- Gabrusewicz W. (2010), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w kształtowaniu zasad nadzoru korporacyjnego*, CH Beck, Warszawa.
- Gao Y. (2009), *Corporate social responsibility and consumer response: the missing linkage*, „Baltic Journal of Management”, 4 (3), s. 269–287. DOI: 10.1108/17465260910990984.
- Garstecki D. (2012), *Charakterystyka i systematyka normatywnych teorii rachunkowości*, [w:] W. Gabrusewicz, J. Samelak (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 124–135.
- Gierusz B., Martyniuk T. (2009), *Rola rachunkowości w świetle społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR)*, [w:] *Problemy współczesnej rachunkowości*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, s. 125–135.
- Gray R.H. (2000), *Current developments and trends in social and environmental auditing, reporting and attestation: a review and comment*, „International Journal of Auditing”, 4 (3), s. 247–268.
- Hammond K., Miles S. (2004), *Assesing quality assessment of corporate social reporting: UK perspectives*, „Accounting Forum”, 28, s. 61–79.
- Hąbek P. (2014), *Evaluation of sustainability reporting practices in Poland*, „Quality&Quantity”, 48 (3), s. 1739–1752. DOI: 1739-1752.101007/s11135-013-9871-z.
- Hąbek P., Wolniak P. (2016), *Assessing the quality of corporate social responsibility reports: the case of reporting practices in selected European Union member states*, „Quality&Quantity”, 50, s. 399–420. DOI: 10.1007/s11135-014-0155-z.
- Hildebrand D., Sen S., Bhattacharya C.B. (2011), *Corporate social responsibility: a corporate marketing perspective*, „European Journal of Marketing”, 45 (9/10), s. 1353–1364. DOI:10.1108/03090561111151790.
- Hoffmann C., Fieseler C. (2012), *Non-financial factors and capital market image building*, „Corporate Communications: An International Journal”, 17 (2), s. 138–155.
- Idowu S.O., Towler B.A. (2004), *A comparative study of the contents of corporate social responsibility reports of UK companies*, „Management of Environmental Quality: An International Journal”, 15 (4), s. 420–437. DOI:10.1108/14777830410540153.
- Idowu S.O., Pappasolomou I. (2007), *Are the corporate social responsibility master base on good intentions or false pretences? An empirical study of the motivations behind the issuing of CSR reports by UK companies*, „Corporate Governance”, 7 (2), s. 136–147. DOI:10.1108/14720700710739787.
- Jastrzębowski A. (2014), *Teoria legitymizacji a funkcje rachunkowości*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, 2 4(265), s. 50–60.
- Jastrzębska E. (2013), *Spoleczna odpowiedzialność liderów CSR w Polsce – wyniki badań*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 288, s. 37–48.
- Karmańska A. (2014), *The imperative of sustainable growth and reporting information three eras in corporate reporting development*, „Copernican Journal of Finance & Accounting”, 3, s. 73–82.
- Krištofik P., Lament M., Musa H. (2016), *The reporting of non-financial information and the rationale for its standardization*, „E&M Ekonomia i Management”, XIX (2), s. 157–175. DOI: 10.15240/tul/001/2016-2-011.
- Lament M. (2016), *Quality of non-financial information reported by financial institutions. The example of Poland*, The 10th International Days of Statistics and Economics, Prague, September 8–10, 2016, s. 1031–1040.
- Lament M. (2013), *Ocena wypłacalności zakładu ubezpieczeń a system informacyjny rachunkowości*, CeDeWu, Warszawa.
- Lang M., Lins K.V., Maffett M. (2012), *Transparency, liquidity and valuation: international evidence on when transparency matters most*, „Journal of Accounting Research”, 50 (3), s. 729–774. DOI:10.1111/j.1475-679X.2012.00442.x.
- Macuda M., Matuszak Ł., Różańska E. (2015), *The concept of CSR in accounting theory and practice in Poland: an empirical study*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 84(140), SKwP, s. 115–137. DOI: 10.5604/16414381.1173808.
- Marais M. (2012), *CEO rhetorical strategies for corporate social responsibilities (CSR)*, „Society and Business Review”, 7 (3), s. 223–243. DOI:10.1108/17465681211271314.

- Margolis J.D., Elfenbein H.A., Walsh J.P. (2007), *Does it Pay to Be Good... And Does it Matter? A Meta-Analysis of the Relationship between Corporate Social and Financial Performance*, Ann Arbor.
- Nita B. (2016), *Teoria interesariuszy a informacja sprawozdawcza na przykładzie pryzmatu dokonań*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 87(143), SKwP, s. 117–128. DOI: 10.5604/16414381.1207439.
- Ogden S., Clarke J. (2005), *Customer disclosures, impression management and the construction of legitimacy: corporate reports in the UK privatized water industry*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal”, 18 (3), s. 313–345.
- Patten M.D. (1990), *The market reaction to social responsibility disclosures: The case of the Sullivan principles signings*, „Accounting, Organizations and Society”, 15, s. 575–587.
- Samelak J. (2013), *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Sikacz H. (2016), *Wpływ CSR na sytuację finansową przedsiębiorstw*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 435, s. 241–252. DOI: 10.15611/pn.2016.436.24.
- Stanwick P., Stanwick S. (2006), *Corporate environmental disclosures: a longitudinal study of Japanese firms*, „Journal of American Academy of Business”, 9 (1), s. 1–7.
- Sutantoputra A.W. (2009), *Social disclosure rating system for assessing firms CSR reports*, „Corporate communication: An International Journal”, vol. 14, no. 1, s. 34–48. DOI:10.1108/13563280910931063.
- Sweeney L., Coughlan J. (2008), *Do different industries report Corporate Social Responsibility differently? An investigation through the lens of stakeholders theory*, „Journal of Marketing Communications”, 14 (2), s. 113–124. DOI:10.1080/13527260701856657.
- Szycha A. (1996), *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, FRRwP, Warszawa.
- Śniezek E., Wiatr M. (2014), *Zintegrowane raportowanie biznesowe przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego w dobie zrównoważonego rozwoju*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, XCI (2), s. 397–410.
- Ulmann A.E. (1985), *Data in search of a theory: a critical examination of the relationships among social performance, social disclosure and economic performance of US firms*, „Academy of Management Review”, 10 (3), s. 540–557.
- Vanhamme J., Grobbsen B. (2009), *Too Good to be True. The Effectiveness of CSR History in Countering Negative Publicity*, „Journal of Business Ethics”, 85 (2) Supplement, s. 273–283.
- White G.B. (2009), *Sustainability Reporting. Doing well by doing good*, Kendall/Hunt Publishing Company, Iowa.
- Wółczek P. (2013), *Raportowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 288, s. 235–248.
- Zysnarska-Dworczak B. (2015), *Zrównoważona rachunkowość zarządcza w świetle teorii legitymizacji*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 82 (138), SKwP, s. 181–189. DOI: 10.5604/16414381.1155824.
- Zysnarska-Dworczak B. (2016), *Determinanty rozwoju sprawozdawczości niefinansowej w świetle pozytywnej i normatywnej teorii rachunkowości*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 436, s. 307–315. DOI: 10.15611/pn.2016.436.31.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 15 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o rachunkowości (Dz.U z 2017 r. poz. 61).
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. poz. 1844).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (Dz.U. poz. 892).
- Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz.U. nr 157, poz. 1119 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2013 r. poz. 392 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2014 r. poz. 121).

Źródła internetowe

- Centre for Strategy and Evaluation Services (2013), *Disclosure of non-financial information by companies. Final report*, http://ec.europa.eu/internal_market/acconting/docs/non-financial-reporting/com_2013_207-study_en.pdf. (dostęp: 04.06.2015).
- Dimson E., Karakas O., Li X. (2012), *Active ownership*, „Social Science Research Network, http://www.people.hbs.edu/kramanna/HBS_JAE_Conference/Dimson_Karakas_Li.pdf. (dostęp 05.06.2015).
- GRI, Second G4 Public Comment. <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/G4-Exposure-Draft.pdf>. (dostęp 05.06.2015).
- GRI. Sustainability Disclosure Database. <http://database.globalreporting.org>. (dostęp 31.05. 2016).
- ISO (2010), *ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility*. www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=42546.(dostęp 05.10.2016).
- Plumlee M., Brown D., Hayes R.M. , Marshall R.S. (2010), *Voluntary environmental disclosure quality and firm value: further evidence*, Working Paper, University of Utah and Portland State University, http://www2.business.umt.edu/seminar/draft_Montana.pdf. (dostęp 15.06. 2015).
- Rourke O. (2004), *Opportunities and obstacles for corporate social responsibility in developing countries*. University of California, <http://nature.berkeley.edu/orourke/pdf/CSR-Reporting.pdf>. (dostęp 05.05.2015).